Iedereen leert!

Opleiden in de School Twente

Maarten Haalboom en Edmée Suasso

Kwaliteitsreeks opleidingsscholen
Praktijk in zicht

STEUNPUNT OPLEIDINGSSCHOLEN • PO-RAAD • VO-RAAD

Inhoudsopgave

Inleiding 5

1. Missie en visie 6

2. Ontwerpen en leren 6

3. Professionele kwaliteit 10

4. Ambities 11

Over de auteurs 14

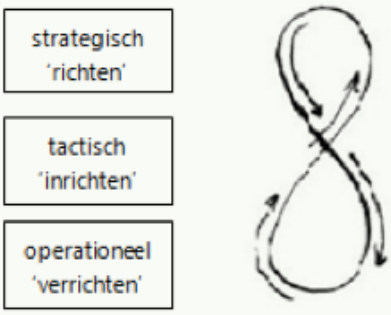

Beleidsproces OidS Twente *Suasso, E. (2009)*

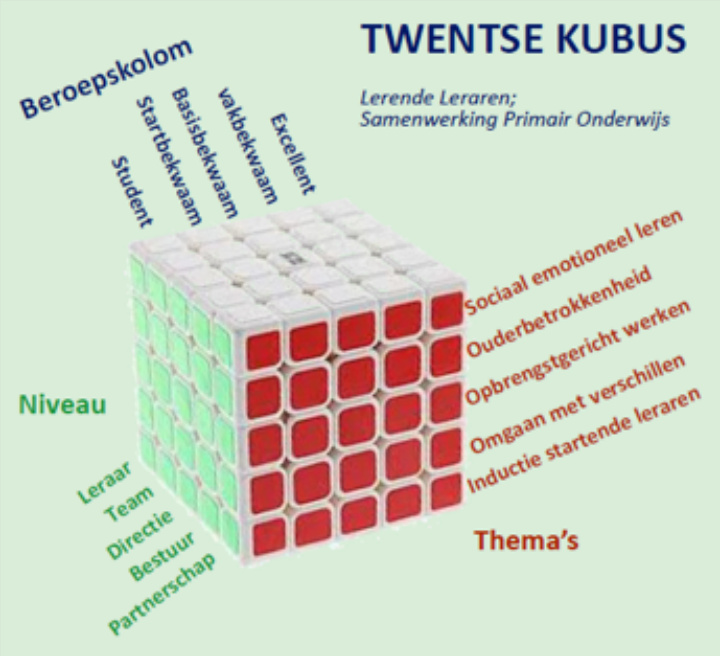

Inleiding

Sinds 2001 hebben schoolbesturen, scholen en opleidingsinstituut Saxion Enschede in Twente een gedeelde opleidingsverantwoordelijkheid. Aanvankelijk waren er vier schoolbesturen betrokken bij het Opleiden in de School, maar inmiddels zijn dit er veertien. De regionale samenwerking bestaat uit twee Partnerschappen Opleiden in de School: OidS Twente Oost en OidS Twente West. Samen bieden zij met ruim 80 opleidingsscholen opleidingsplaatsen aan meer dan 400 studenten.

De gestage groei tot een breed regionaal netwerk brengt met zich mee dat er binnen het partnerschap sprake is van diversiteit. Door het herkennen en erkennen van deze verschillen is het mogelijk van en met elkaar te leren in alle lagen van de organisatie. Dit gebeurt op operationeel niveau (school- en instituutsopleiders), op tactisch niveau (directies van de opleidingsscholen) en op strategisch niveau (besturen). Om de kwaliteit van de samenwerking te monitoren en te verbeteren, is er een kwaliteitssysteem ingericht dat alle lagen van de samenwerking betreft.

De regeling Versterking samenwerking lerarenopleidingen en scholen 2013-2016 heeft geleid tot een volgende stap in de professionalisering van de beroepskolom. Hieruit is het model de Twentse kubus voortgekomen. Dit is een model voor onderwijsprofessionalisering.

De Twentse kubus verbeeldt de kennisdeling en kennisontwikkeling in de hele beroepskolom. Dit model helpt bij het identificeren van kennis op de betreffende thema's voor studenten en voor (beginnende) leraren. Dit heeft geleidt tot het ontwerp van curriculumonafhankelijke leermiddelen, die zowel tijdens de opleiding als in de bestuursacademie kunnen worden ingezet, individueel of op team-, bestuurs- of partnerschapsniveau.

Er is brede overeenstemming over het belang van een doorgaande lijn van het curriculum van pabo studenten naar de professionalisering in de inductiefase en daarna. Het advies *Een goede basis*[1] is een belangrijke pijler onder de samenwerking. Dankzij het Twentse Partnerschap wordt gewerkt aan regiobrede verbetering van de aansluiting tussen het initiële paboprogramma en professionalisering van (beginnende) leraren.

1. *'Een goede basis', advies van de Commissie Kennisbasis Pabo, HBO-raad, Vereniging Hogescholen, Den Haag, januari 2012*

1. Missie en visie

Het Twentse Partnerschap zet Opleiden in de School in ter bevordering van de professionele ontwikkeling van studenten, leraren en lerarenopleiders. Door dit te verbinden met de ontwikkeling van de basisschool en de hogeschool wordt gebouwd aan een intern en regionaal kennisnetwerk. Zo wordt het onderwijs in de regio toegerust om in te spelen op de samenleving van de 21ste eeuw, die leraren nodig heeft die een onderzoekende houding hebben en die (complexe) ontwerptaken aan kunnen. Om dit te bereiken leren studenten drie dagen op de hogeschool en twee dagen op de basisschool.

De gezamenlijke opleidingsverantwoordelijkheid heeft vorm gekregen vanuit het motto: 'Iedereen leert'. Bij de ontwikkeling van de Academische Opleidingsschool is dit motto uitgebreid met 'Iedereen onderzoekt'. Studenten en lerarenopleiders werken allemaal vanuit de grondhouding 'iedereen leert, iedereen onderzoekt'.

Het curriculum is ontworpen basis van het curriculaire spinnenweb (2003)[2]. Het competentiemodel en de kennisbasis voor Pabo's (2012)[3] zijn belangrijke pijlers. Ze zijn vertaald in een aanbod van beroepsthema's en in vakkenlijnen. Dit model dwingt ons telkens passende antwoorden te geven op de vragen 'wat', 'waar', waarom', wanneer' en 'met wie' leren studenten? Hierdoor variëren de inrichting en de context van het leren. Maar altijd is onze visie de basis: studenten opleiden tot onderzoekende en ontwerpende professionals. Dit gebeurt in samenwerking en in een cultuur waarin iedereen leert.

2. Ontwerpen en leren

In toenemende mate wordt van leraren verwacht dat zij op basis van analyses van onderwijsopbrengsten inspelen op de onderwijsbehoeften van leerlingen. Zij moeten onderwijs kunnen ontwerpen en daarbij onder meer gebruikmaken van de methodes die de school gebruikt. Voor studenten komt daar nog bij dat ze in dit ontwerp ook hun eigen leerdoel verwerken[4].

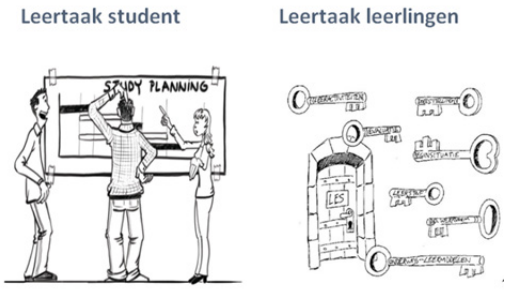

Ontwerpateliers

Studenten werken aan deze complexe opdracht in de zogenoemde ontwerpateliers. In een ontwerpatelier worden studenten begeleid bij het ontwerpen van eigen leertaken door uitdagende leertaken voor kinderen te ontwerpen. Studenten werken zowel op de hogeschool als op de basisschool in ontwerpateliers.

In de ontwerpateliers op de hogeschool wordt ge-

2. *SLO, curriculaire spinnenweb (Van den Akker, 2003)*
3. *Één goede basis', advies van de Commissie Kennisbasis PABO, HBO-raad, Vereniging Hogescholen, Den Haag, januari 2012*
4. *Bron tekening onbekend*

werkt aan de vertaling van de theorie naar de praktijk. Deze bijeenkomsten worden begeleid door een studieloopbaanbegeleider of vakdocent. Zij begeleiden studenten onder andere bij het ontwerpen van leertaken op basis van specifieke kennis uit een vakgebied. De begeleiding maakt gebruik van het reflectiemodel van Korthagen (2009). In daarop volgende ateliers verwerken de studenten de leerervaringen op drie niveaus: hoofd (kennis), hart (identiteit/ attitude) en handen (vaardigheden). Dit nemen de studenten op in hun bewijsportfolio, waarmee zij hun ontwikkeling aantonen.

In ontwerpateliers op de basisschool verbinden studenten onder leiding van de schoolopleider de theorie aan de specifieke context van de school en de klas. De schoolopleider helpt de student om zijn leertaken betekenisvol te maken, voor zichzelf en voor de leerling. Er wordt in de ontwerpateliers gebruikgemaakt van twaalf ontwerpcompetenties (Oosterhuis 2013)[5]. Hierin zijn vier fasen onderscheiden: verkenning, ideeontwikkeling, realisatie en evaluatie.

Een ontwerpatelier ter afronding van een stageweek

Aan het einde van de week delen de studenten hun ervaringen met de schoolopleider. Zij bespreken welke competenties zij hebben geoefend en wat heeft dat heeft opgeleverd. Het wordt duidelijk dat er onbewust ook andere competenties aan de orde zijn gekomen. Op basis van reflectie, gedeelde ervaringen, lesbezoeken bij elkaar en bezoek van schoolopleider, verzamelt de groep inzichten, conclusies en essenties.
Een schoolopleider: “We evalueren, komen tot onszelf en elkaar, oogsten ontwikkelingen en iedere student komt tot gewenste en mogelijke vervolgstappen. Daarna bespreken we wat er nodig is om die stappen daadwerkelijk te gaan zetten. Zo komen we met behulp van de ‘ontwerpcirkel’ van evalueren tot ontwerpen.”

Opleidersdagen

Vijf dagen per jaar komen instituuts- en schoolopleiders bij elkaar om de samenwerking te bespreken en zo nodig te verbeteren. Het ontwerpatelier is op deze dagen altijd een thema. Er worden inhouden vastgesteld, actualiteiten gedeeld en geïntegreerd in activiteiten. De opleiders werken op deze zogenoemde WOS-dagen (Werkgroep Opleiden en Scholen) aan hun eigen ontwikkeling, aan de ontwikkeling van het curriculum en aan een optimale organisatie.

Er is een plenair deel met een inspirerende lezing of presentatie, er zijn agenda’s voor groepen met een specifieke opdracht, er is intervisie of er zijn ontwerpateliers voor de lerarenopleiders. Basis van zo’n ontwerpatelier zijn kenmerkende ontwikkelingen binnen de scholen en portfolio-opdrachten voortkomend uit het curriculum. Het gaat om de

5. *MeVOLUTION, 12 ontwerpcompetenties, Tom Oosterhuis, 2013 (https://issuu.com/www.me-volution.net)*

transfer van kennis naar de eigen praktijk: de specifieke context van de school en de begeleiding van de student bij zijn leervragen en ontwikkeldoelen.

Deze WOS-dagen leiden tot een permanente wederzijdse professionalisering. Dit heeft onder andere geleid tot een scholing voor lerarenopleiders en mentoren (zie hoofdstuk 3).

Werkplekleren

Elk studiejaar brengt de student op een andere opleidingsschool door. De eerste twee jaar van de opleiding ligt het accent op het leren in de klas. De student doet ervaring op met alle leeftijdsgroepen (onderbouw, middenbouw, bovenbouw). Vanaf het derde leerjaar ligt het accent op gedifferentieerd handelen. Op elke opleidingsschool zijn studenten geplaatst uit meerdere leerjaren. Dit versterkt het samen leren vanuit het beeld 'Waar kom ik vandaan, waar ga ik naartoe?'

Voorlezen en vertellen

In ieder leerjaar is er aandacht voor voorlezen en vertellen (vakgebieden Nederlands en drama). De schoolopleiders organiseren bijeenkomsten waar studenten met elkaar een voorlees -of vertel activiteit ontwerpen en uitvoeren. Dit kunnen eerste- en tweedejaars studenten zijn, maar soms doen er ook derdejaarsstudenten mee, afhankelijk van de samenstelling van de studentengroep in de school. Omdat de studenten verschillende leerdoelen hebben en in verschillende groepen ervaringen opdoen, kunnen zij allemaal kennis en ervaring halen en brengen. Soms nodigt de schoolopleider een collega/expert op dit gebied uit om een voorbeeld te geven. Aan de hand daarvan reflecteren de studenten op hun eigen activiteit.

De mentor

De mentor begeleidt de studenten in de klas. De schoolopleider koppelt studenten aan een mentor waarvan de student op dat moment van zijn studieloopbaan veel kan leren. Zo wordt (binnen de mogelijkheden van de school) zoveel mogelijk aangesloten bij de individuele wensen en leervragen van de student. Om de begeleiding goed af te stemmen, voert de mentor regelmatig gesprekken met de school- en instituutsopleider. Zij bespreken begeleidingsaspecten, beoordelingscriteria en de specifieke leerbehoeften van de betreffende student.

Opdrachten

Werkplekleren wordt, naast de natuurlijke vragen vanuit de school, gevoed door opdrachten vanuit de diverse vakgebieden. In het toetskader zijn de portfolio-opdrachten gerelateerd aan het handelen in de praktijk. Bij professioneel handelen gaat het om kennis die ten grondslag ligt aan het handelen, kenmerken van de specifieke context en persoonlijke kenmerken van de student.

Specialisatie

Door de variatie in onderwijssituaties, vormen studenten zich in de eerste twee jaar een beeld van het beroep in de volle breedte. Daardoor kunnen zij een weloverwogen keuze maken voor hun specialisatie vanaf het derde studiejaar. Zij kiezen voor een leeftijdsspecialisatie (jonge kind - groep 1 tot en met 3 of oudere kind - groep 4 tot en met 8) en profileren zich daarnaast op twee vakgebieden uit de kunst- en zaakvakken. In deze fase van de opleiding wordt een sterker appel gedaan op het ontwerpend leren. Naast het werken en leren in de klas, worden studenten meer betrokken bij het opstellen van handelingsplannen en groepsplannen en bij schoolontwikkeling.

Schoolontwikkeling

De context van de opleidingsschool is hiervoor uitermate geschikt; de studenten ontmoeten een schoolteam en een schoolcultuur, waar innovatiebereidheid is en waar de student wordt geaccepteerd in de kritische rol van 'onderzoeker'. De schoolopleider begeleidt dit proces en is 'spin in het web'.

De betrokkenheid van studenten bij schoolontwikkeling krijgt vooral vorm in de onderzoeksleerlijn, waarin als onderzoeksmethodiek is gekozen voor ontwerponderzoek. Studenten in het derde leerjaar werken in groepjes aan een schoolontwikkelingsthema (SOT) en voeren met het team een onderzoek uit. De groepjes werken aan een ontwerpvraag van de school.

In de afstudeerfase voert elke student individueel een ontwerponderzoek uit, waarvan het thema in samenspraak wordt vastgesteld. De onderwerpen die de school aanreikt hangen (veelal) samen met het strategisch beleid van het schoolbestuur en de daaraan gerelateerde meerjarenplannen van de scholen (onderzoeksagenda). Het is een vereiste dat de student de te onderzoeken thematiek herkent in de eigen groep.

Tijdens een jaarlijkse tentoonstelling presenteren de studenten de opbrengsten van de schoolontwikkelingsthema's aan lerarenopleiders, docenten, directeuren en tweedejaarsstudenten. Zo krijgen de komende derdejaars zicht op de ontwerptaak en worden lerarenopleiders en directeuren geïnformeerd over de regionale schoolontwikkelingsthema's en ontwikkelde materialen. Deze kunnen hen inspireren om de eigen onderzoeksagenda aan te scherpen.

3. Professionele kwaliteit

De studenten worden in de klas vooral begeleid door de mentor (groepsleerkracht). De professionele ontwikkeling in bredere zin wordt begeleid en beoordeeld door een duo school- en instituutsopleider. Nagenoeg alle docenten van de pabo zijn als instituutsopleider betrokken bij het Opleiden in de School.

Rol van de schoolleiding

De schoolleiding vervult een leidende rol bij de inbedding van de opleidingsverantwoordelijkheid in de schoolcultuur en in de -organisatie. De schoolleider erkent ieders rol in de school, ongeacht zijn plek in de beroepskolom (zie Twentse kubus). Een recente uitspraak van een schoolleider illustreert dit: “Ik wil dat iedereen op school bijdraagt aan de ontwikkeling van ons onderwijs en daar stuur ik op.” Op basis van dit standpunt wordt in deze school teambreed vastgesteld welke activiteiten worden gepland op dagen dat ook de studenten op school zijn.

Opleiders en schoolleider(s) ontmoeten elkaar regelmatig informeel, maar hebben daarnaast twee keer per jaar formeel overleg (driehoeksoverleg). Ervaringen, verwachtingen en opbrengsten van de samenwerking staan op de agenda.

Rol van de schoolopleider

In een samenwerkingsovereenkomst is vastgelegd dat de schoolopleider anderhalve dag per week beschikbaar is voor begeleiding en scholing van ongeveer twaalf studenten per opleidingsschool, en voor de mentoren. De schoolopleider heeft verschillende opleiderstaken. Naast het opleiden in de ontwerpateliers, begeleidt hij studenten/mentoren in de klas, organiseert hij intervisiebijeenkomsten en is hij betrokken bij het ontwerponderzoek in de school. Met het oog op de betrouwbaarheid en de kwaliteit van de opbrengsten, worden voor de begeleiding en beoordeling van het onderzoek vakinhoudelijke en methodologische experts ingezet.

Scholing lerarenopleiders

Door de samenwerking is er sprake van permanente wederzijdse professionalisering over het beroep en het leren van leraren. Dit heeft onder andere geleid tot de ontwikkeling van scholing voor lerarenopleiders. Deze scholing is gebaseerd op de beroepstandaard voor lerarenopleiders van de VELON[6]. Alle lerarenopleiders hebben deze scholing gevolgd of gaan dit doen. Lerarenopleiders worden in de gelegenheid gesteld zich te laten opnemen in het beroepsregister voor Lerarenopleiders (BRLO). Ongeveer veertig opleiders hebben dit inmiddels gedaan. Het streven is dat in 2020 alle lerarenopleiders zijn opgenomen in het beroepsregister.

Scholing mentoren

De mentoren van bijna alle opleidingsscholen zijn geschoold in begeleidingsvaardigheden (gebaseerd op de gezamenlijke visie op opleiden). In het ontwerp van deze scholing is gebruikgemaakt van de onderzoeksresultaten van dr. Maaike Vervoort[7]. Zij deed onderzoek in opleidingsscholen naar de wijze waarop mentoren hun (veelal ‘tacit’) kennis toegankelijk maken voor studenten.

De scholing is met name gericht op begeleidingsvaardigheden, zodat mentoren gerichte en efficiënte begeleidingsgesprekken met studenten kunnen voeren.

6. *http://www.lerarenopleider.nl/velon/beroepsstandaard/*
7. *M. Vervoort (2013) Kijk op de praktijk: rich media-cases in de lerarenopleiding, Universiteit Twente*

4. Ambities

De projecten 'Versterking Samenwerking' (2013-2016/17) hebben Opleiden in de School een extra impuls gegeven. De samenwerking, die aanvankelijk is gericht op het leren van studenten, heeft de afgelopen jaren (ook) geleid tot een versterking van het leren van leraren. In toenemende mate is de samenwerking gericht op het leren van (aspirant) leraren op cruciale momenten in hun professionele leven. De kern van de samenwerking is niet meer de student, maar de professionele kennis over en voor het beroep. De schoolbesturen nemen dan ook de verantwoordelijkheid op zich om de beginnende leraar te betrekken in de bestaande infrastructuur van Opleiden in de School.

Experts uit het basisonderwijs en de hogeschool hebben vastgesteld welke kennis essentieel is voor de leraar in het primair onderwijs. Deze curriculumonafhankelijke kennis is verwerkt in leermiddelen en is na de projectperiode beschikbaar voor alle leraren via de website www.lerendeleraren.nl. (Under construction)

In samenwerking met het lectoraat Rich Media & Teacher Learning van Dr. Ellen van den Berg is gewerkt aan digitale leermiddelen, de zogenaamde KTP's. Deze bestaan uit de elementen Kennisclip, Toetsing en Praktijkvoorbeelden. De kennisclips zijn gemaakt door experts uit diverse vakgebieden en zijn gekoppeld aan praktijkvoorbeelden en toetsvragen. Deze KTP's kunnen onder andere worden ingezet in ontwerpateliers en in leerteams in de scholen. Daarnaast zijn er andere leermiddelen ontworpen, zoals kwaliteitskaarten en informatieve en didactische materialen. Dit maakt het mogelijk om zowel tijdens de opleiding als gedurende de loopbaan 'just in time' en 'just in place' in te gaan op, soms nog latente, leerbehoeften van de (aspirant) leraar.

De beelden over de toekomstige samenwerking van initieel naar post-initieel zijn gevat in het model van educatieve samenwerking (Haalboom& Suasso2016). Het leren van (aspirant)leraren wordt gefaciliteerd door de partnerschappen Opleiden in de School en na diplomering door de Bestuursacademies (soms nog in ontwikkeling). Het leren, ontwikkelen en ontwerpen vindt plaats in zogenaamde Professionele Leergemeenschappen (PLG's): homogeen of heterogeen samengestelde groepen van (aspirant) leraren, die leren onder begeleiding van coaches, lerarenopleiders of experts. Deze experts hebben hiernaast ook een ontwerpopdracht, namelijk het actueel houden van de essentiële kennis en het ontwerpen van (nieuwe) leermiddelen op basis van actuele (landelijke en regionale) ontwikkelingen in de onderwijssector. (Zie schema op volgende bladzijde)

Er wordt gezocht naar een organisatie- en financieringsvorm waarbij lerarenopleiders uit school en instituut samen met de experts werken aan de professionalisering van de gehele beroepskolom. Kennis over en van de leraar is op deze manier de kern van de samenwerking.

Het is de uitdaging voor de toekomst om deze verregaande samenwerking tot stand te brengen, zodat er meer essentiële kennis voor het leraarsberoep wordt gedefinieerd, die vervolgens wordt ontsloten in toegankelijke leermiddelen.

We blijven leren!

Samenwerkingsmodel Partnerschap Twente

Lerende Leraren

Opleidingsbekwaam naar Startbekwaam naar...

(inter-) Nationaal kader HBO & Partnerschap Twente

Vaststellen, waarderen en beoordelen
Beleidsgroep Twente, Werkgroep OidS, Curriculumcommissie, Examencommissie

Lerende aspirant leraar

Profilering en specialisatie
Diploma

Studieloopbaan
Begeleiders (SLB)
Hogeschool

Lerarenopleiders
school-/instituutsopleiders
Beroepsregister
Lerarenopleiders
(BRLO)

Beroepskennis
(Vak) Experts instituut en school
Curriculumspecifiek / Curr.onafhankelijk
(KTP's; Kennisclip-Praktijk-Toetsing)
www.lerendeleraren.nl

Begeleiden

Opleiden

Opleiden in de School
Hoger Beroeps Onderwijs
Partnerschap Twente

Basisbekwaam naar Vakbekwaam naar...

HRM/IPB en functiebouwhuis

Waarderen en beoordelen
Bestuur en schoolleiding

Lerende leraar

Inductie en verder
Lerarenregister

Lerarenopleiders
schoolopleiders
Beroepsregister
Lerarenopleiders
(BRLO)

Coach
intern/extern
gecertificeerd

Begeleiden

Opleiden in bestuursacademies
Continuüm van professionalisering & talentontwikkeling
Partnerschap Twente

Samenwerkingsmodel Partnerschap Twente
Maarten Haalboom & Edmée Suasso

2016

Over de auteurs

Maarten Haalboom en Edmée Suasso de Lima de Prado Programmaleiders Opleiden in de School en Academsiche Opleidingsschool Twente

Maarten Haalboom heeft ruim 35 jaar ervaring in het primair onderwijs. Vanuit verschillende functies zowel binnen de school als het bestuur heeft hij verbinding gezocht met opleiding en onderzoek t.b.v. professionalisering en kwaliteitsverbetering. Sinds 2001 heeft hij een leidende rol in de curriculumontwikkeling en programmaleiding van de Twentse Partnerschappen OidS/AOS en de Projecten Versterking Samenwerking, met als accent werkveldvertegenwoordiger. Voor, tijdens en na zijn masterstudie pedagogiek hebben reflectieprocessen van lerenden zijn specifieke belangstelling.

Edmée Suasso werkt als lerarenopleider bij Saxion Enschede en heeft ruime ervaring bij het opleiden en nascholen van leraren voor zowel primair- als voortgezet onderwijs. Zij deed onderzoekservaring op als lid van een kenniskring gericht op het leren van leraren met de focus op leeromgevingen en de interactie tussen theorie en praktijk met video als intermediair. Zij was lid van de werkgroep kennisbasis Pabo's (2012) en domeindeskundige voor de NVAO bij de Toetsing van Pabo's en Opleidingsscholen (2009 en 2014). Naast haar werkzaamheden als lerarenopleider bestaat haar taak uit scholing van lerarenopleiders, curriculumontwikkeling en programmaleiding van de Twentse Partnerschappen OidS/AOS en de Projecten Versterking Samenwerking. Tevens is zij werkzaam voor de Vereniging Lerarenopleiders Nederland (Velon) als coördinator beroepsregistratie lerarenopleiders (BRLO).

Voor al uw vragen en meer informatie

Steunpunt Opleidingsscholen ondersteunt (academische) opleidingsscholen – als samenwerkingsverband van schoolbesturen, scholen en lerarenopleidingen – bij het versterken van onderlinge samenwerking en kennisuitwisseling. Een steunpunt van, voor en door opleidingsscholen dat bijdraagt aan de professionalisering van leraren, de ontwikkeling van scholen en het versterken van schoolbesturen in het primair en voortgezet onderwijs.

Voor vragen en meer informatie over Steunpunt Opleidingsscholen kunt u terecht bij:

PO-Raad
Projectleiders: Jos van der Pluijm en Gea Spaans
steunpuntopleidingsscholen@poraad.nl • 030 – 31 00 933

VO-raad
Projectleider: Nienke Wirtz
steunpuntopleidingsscholen@vo-raad.nl • 030 – 232 48 00

Steunpunt Opleidingsscholen | VO RAAD PO RAAD

Auteur: Maarten Haalboom en Edmée Suasso de Lima de Prado
Vormgeving: Bas van der Horst, BUREAUBAS
Fotografie: Rob Nelisse
Druk: Drukproef, Krimpen a/d IJssel

De katernen Praktijk In-Zicht bevatten een illustratie van de praktijk van een opleidingsschool. Dit kan een voorbeeld, een aanpak of uitwerking zijn.